

LEGALITATEA CA ELEMENT PRINCIPAL AL EDIFICĂRII STATULUI DE DREPT

Petru RAILEAN,
doctorand

SUMMARY

Is researched on the most important mechanisms of legality, reveals problems related to limitation of the power institutionalized by law, research on constitution as a mechanism of internal stability of societies.

REZUMAT

Se cercetează cele mai importante valențe ale legalității, în calitate de element principal al edificării statului de drept, se relevă problemele privind limitarea puterii prin drept, mecanismele legalității de formare a stabilității în societate.

Edficarea statului de drept trebuie inițiată și poate fi realizată doar cu condiția cunoașterii esenței, particularităților și rolului dreptului în realizarea acestui proces. Nu mai puțin importantă este cunoașterea coraportului și interdependenței funcționale dintre stat și drept, a modului de influențare a statului asupra dreptului și a dreptului asupra statului. În această interconexiune dreptul trebuie să fie o forță capabilă de a supune statul, de a-l face să activeze exclusiv în limitele prescrise de acesta.

Realizarea dreptului în cadrul statului și a societății depinde în mare parte de respectarea principiului legalității. În acest sens, la moment este deosebit de necesară reconceptualizarea categoriei respective prin configurarea esenței contemporane a acesteia, care nu trebuie să se reducă exclusiv la respectarea legilor, ci trebuie să cuprindă și asemenea momente importante ca: reglementarea juridică a tuturor relațiilor sociale, respectarea ierarhiei normelor juridice (supremația legii și a Constituției), conținutul și calitatea de

drept a legii, legitimitatea acesteia, respectarea legii de către toți membrii societății.

Noțiunea de legalitate, atât în literatura de specialitate de peste hotare, cât și în cea autohtonă, este tratată în mod complex și multi-aspectual. Astfel, cercetătorii ruși determină legalitatea ca fiind principiul, metoda și regimul de respectare și executare strictă și riguroasă a normelor de drept de către toți participanții relațiilor sociale (stat, organele acestuia, organizațiile obștești, colectivele de muncă, persoane cu funcții de răspundere, cetățeni – toți fără excepție) [1, p. 218]; legalitatea din punct de vedere funcțional este un principiu de edificare și funcționare a statului de drept democratic, o cerință ce privește activitatea organelor de stat, asociațiilor obștești, a funcționarilor publici, o metodă (mijloc) de exercitare a puterii de stat (politice), un regim al vieții sociale și de stat [2, p.516]; „(...) legalitatea presupune un anumit regim al vieții obștești, metodă a conducerii de stat, ce constă în organizarea relațiilor sociale prin

intermediul edificării și executării stricte a legilor și a altor acte normative. Concomitent, legalitatea este privită ca un principiu central al dreptului, de la care derivă toate celelalte principii. Astfel, legalitatea este principiul general al organizării statului democratic contemporan, baza asigurării și protecției drepturilor persoanei și menținerii ordinii de drept în stat. Legalitatea este temelia funcționării normale a întregului sistem social” [3, p. 4].

Și în literatura științifică autohtonă sînt analizate, în principiu, aceleași valori ale legalității. Astfel, legalitatea este definită drept principiu, în calitate de idee diriguitoare, element fundamental și primordial în conduita tuturor subiectelor de drept; metodă, în calitate de procedeu folosit, aplicat în procesul de transpunere în viață a prevederilor normelor juridice; regim, în calitate de sistem de organizare și conducere a vieții economice, sociale, politice a statului, ca o formă de guvernămînt, unde nu regele e lege, ci legea e rege [4, p. 480-481]. Asemenea valențe ale le-

galității sînt evidențiate și de către Gh. Avornic [5, p. 474].

În ceea ce ne privește, considerăm că esența legalității cuprinde totalitatea acestor valențe și anume în consecutivitatea dată. Astfel, în lipsa recunoașterii și consfințirii, ca principiu, legalitatea este doar o idee abstractă, care nu poate genera obligativitatea aplicării sale practice sub formă de metodă, legalitatea rămîne a fi doar un principiu declarat, o legalitate formală. Și doar o consfințire și realizare consecventă a legalității ca principiu și metodă poate genera un regim de viață dominat de legalitate, regim propriu statului de drept [6, p. 207].

Mult mai complex este relevată legalitatea de către specialistul în dreptul constituțional rus T. Habrieva, care vede în legalitate nu numai un principiu, ci un scop, o cerință, un regim juridic, un fapt al vieții reale, o anumită stare a societății și a statului. În calitate de scop se subliniază că legalitatea trebuie să persiste în activitatea tuturor organelor de stat, a persoanelor fizice și juridice; în calitate de postulat juridic, legalitatea este o cerință adresată tuturor participanților la relațiile sociale; în calitate de regim de drept, legalitatea se instaurează în rezultatul reglementării juridice a celor mai importante relații sociale din cadrul societății și al realizării normelor de drept în practică [7, p. 3].

Pentru teoria și practica consolidării legalității, are o deosebită importanță delimitarea principiilor legalității de cerințele acesteia. Principiile legalității reprezintă ideile de bază ce exprimă conținutul legalității, iar cerințele acesteia – ceea ce cere legalitatea, adică

dispozițiile de drept, respectarea și executarea cărora face conduita să fie legală, susține V.V. Lazarev, indicînd asupra următoarelor principii ale legalității: principiul supremației legii; principiul unității legalității; principiul oportunității legalității; principiul realității legalității [8, p. 222-223].

Principiul supremației legii presupune o ierarhie din punctul de vedere al forței juridice a actului normativ, pe prim-plan plasîndu-se Constituția ca lege fundamentală, investită cu forța juridică supremă, și apoi legea subordonată Constituției, fiind investită și ea cu forță juridică supremă față de celelalte acte normative, emise de către diferite organe ale puterii de stat [9, p. 71].

Forța juridică supremă atribuită legii presupune următoarele [10, p. 441]:

- legile cuprind norme primare, obligatorii pentru toate organele statului, funcționarii publici, organizații, instituții și cetățeni;
- acționînd în baza și în cazul prescripțiilor legale, organele puterii executive sînt chemate să asigure executarea legii, să ia toate măsurile pentru prevenirea și înlăturarea tuturor obstacolelor în realizarea acestora, acționînd doar în corespundere cu ceea ce le este permis direct și nemijlocit de lege;
- toate actele normative adoptate în baza și în scopul dezvoltării legii nu trebuie să contravină acesteia.

Totodată, supremația legii înseamnă, mai întîi de toate, recunoașterea rolului suprem al legii în societate. Astfel, societatea și cetățenii percep legea ca fiind supremă numai dacă ea în realitate va

exprima interesele sociale și voința poporului, dacă ea este adoptată de către organul suprem al puterii pe cale democratică, dacă legea în mod real devine un act ce reglementează principalele sfere ale vieții sociale și oferă soluții pentru cele mai stringente probleme [11, p. 229-230].

Noi susținem complexitatea principiului (categoriei) în discuție și considerăm că conținutul acestuia cuprinde următoarele momente:

- legea – act normativ general acceptat și general obligatoriu, factor fundamental de ordonare a relațiilor din societate;
- procedura specială de adoptare și modificare a legii;
- supremația Constituției și corespunderea obligatorie a tuturor actelor normative legii și a tuturor legilor – Constituției;
- existența mecanismului de realizare și protecție a legii;
- controlul constituțional, menit să prevină și să elimineze discordanțele din cadrul sistemului legislativ.

Așadar, supremația legii este o supremație în interiorul sistemului normativ al statului (materializată în ierarhia actelor juridice), precum și o supremație în afara acestuia, ceea ce presupune că legea este actul normativ general acceptat și general obligatoriu.

O altă cerință importantă a legalității, proprie și supremației legii, de altfel, fundamentală pentru existența acesteia, este și respectarea legii. Din această perspectivă legalitatea constituie un element indispensabil statului de drept, acesta fiind numit și stat de legalitate. Conformarea tuturor acțiunii-

lor și activităților legii constituie o cerință fundamentală a statului de drept. Mai mult ca atât, înseși premisele istorice ale apariției acestuia probează că încă în germenii săi concepția statului de drept pune accentul pe respectarea legii deopotrivă de către puterea de stat și de către cetățenii de rînd [12, p. 25].

Instituțiile democratice nu pot exista în stat, nu pot funcționa viabil dacă legea este nesocotită, dacă ea rămîne doar pe hîrtie, nefiind elaborat mecanismul de transpunere a ei în viață, legea, practic, neacționînd sau acționînd doar în interesele unei minorități de elită. Nu putem vorbi despre o funcționare eficientă a instituțiilor democratice în stat atunci cînd se încălcă legea, și, mai ales, atunci cînd încălcarea ei rămîne nepedepsită [13, p. 199].

Din cele expuse devine clar de ce statul de drept nu poate exista în afara transpunerii în practica politico-juridică a țării a principiului supremației legii. În același timp, nu trebuie ignorat faptul că, în esență, principiul dat nu garantează că statul care-l respectă este un stat de drept, deoarece după conținut legile pot fi progresive sau de stagnare, logice sau contradictorii, echitabile sau inechitabile [14, p. 441].

Din cele analizate conchidem că, totuși, supremația legii este o latură formală, externă a statului de drept. Latura internă reprezintă, însă, conținutul statului de drept, ceea ce înseamnă calitatea, esența legii.

Așadar, o cerință fundamentală a legalității în statul de drept ține de conținutul legii, de calitatea acesteia. Însă, calitatea

legii nu poate fi explicată fără a trata legitimitatea legii.

„Legitimitatea legii, în sens larg, înseamnă atitudinea pozitivă a membrilor societății față de lege, susținerea ei de către cetățeni. Și viceversa, atitudinea negativă a oamenilor față de lege, neacceptarea ei înseamnă că legea nu este legitimă [15, p. 18].

Legitimitatea poate fi formală și de fapt. În cazul în care legea este adoptată de către un organ special abilitat și potrivit unei proceduri speciale reglementate juridic, ea este considerată a fi formal legitimă. De ce formal? Deoarece problema legitimității nu se reduce numai la respectarea anumitor proceduri, ea nu poate fi detașată de esența legii, de conținutul acesteia. Astfel, realitatea demonstrează destul de frecvent că legile imperfecte, fiind formal legitime, adică adoptate de către organele competente potrivit procedurilor corespunzătoare, nu sînt acceptate și susținute de către cetățeni, fiind de fapt nelegitime.

Iată de ce atenționăm că anume activitatea de aplicare a dreptului oferă cel mai complet răspuns la întrebarea despre legitimitatea legii, anume că dovedește diferența dintre legitimitatea formală și cea de fapt [16, p. 103].

Legitimitatea legii depinde, în cea mai mare parte, de conținutul acesteia, deoarece acesta determină atitudinea oamenilor față de lege. Dacă legea este poerceptută pozitiv, este acceptată și susținută de oameni, atunci ea este transpusă în viață și devine legitimă de fapt [17, p. 18-19].

Prin urmare, legitimitatea formală a legii trebuie corelată (să

coincidă) cu legitimitatea ei de fapt. O asemenea corespundere asigură în mare parte realizarea eficientă a legilor, în caz contrar, realizarea acestora devine deja problematică.

Se știe că legile sînt acceptate de cetățeni atunci cînd sînt pătrunse de ideea umanismului, dreptății, echității, libertății, drepturile omului etc. Prin urmare, transpunerea dreptului natural în conținutul legilor asigură legitimitatea de fapt a acestora, mai mult ca atât, realizarea și respectarea practică, eficiența legilor.

Din cele expuse devine destul de clară importanța conținutului legii, care astfel se consideră a fi un element-cheie al principiului legalității și, respectiv, al statului de drept.

În acest context, este destul de important de accentuat că conținutul legalității este format nu din legislație (chiar dacă e perfectă din punctul de vedere al tehnicii juridice), ci din o asemenea legislație care întruchipează adecvat principiile dreptului, idealurile și valorile general-umane, necesitățile și interesele vitale ale omului, tendințele obiective ale progresului social [18, p. 524].

Așadar, legalitatea este, în esență, o idee, o cerință, un sistem (regim) de exprimare reală a dreptului în legile statului, în însăși activitatea de legiferare și, desigur, de realizare a dreptului.

În doctrină se subliniază destul de justificat că esența statului de drept rezidă anume în caracterul legilor, în corespunderea acestora cu natura de drept a lucrurilor, orientarea spre asigurarea drepturilor și libertăților omului [19, p. 93].

Pornind de la faptul că legile constituie premise ale instaurării legalității și condiții ale existenței și manifestării acesteia, e fundamentală corespunderea lor cu necesitățile dezvoltării sociale.

Legalitatea necesită ca odată cu reglementarea printr-o formulă universală a relațiilor sociale, conținutul legilor să fie determinat de conținutul valorilor sociale general recunoscute. Desigur, la categoria acestor valori sînt atribuite drepturile naturale, care sînt, prin esența lor, inalienabile. Din această perspectivă e relevant faptul că un stat democratic nu neglijează drepturile naturale ale omului, el le consfințește juridic, astfel recunoscîndu-le ca pozitive, obligînd toți subiecții să le respecte.

Legile ce contravin acestor valori și practica descriminatorie de aplicare a lor nu constituie elemente ale legalității. Mai mult decît atît, ele sînt în măsură să o lichideze de facto. Respectiv, realizarea legilor, ce corespund cerințelor principiilor elaborate de omenire (dreptate, echitate, ajutor reciproc, libertate și demnitate umană, egalitate etc.), constituie partea reală a regimului legalității [20, p. 3].

Referințe bibliografice

1. Лазарев В.В. *Общая теория права и государства*. Москва: Юристъ, 1996, p. 218.
2. *Общая теория права*. Под общей редакции В.К. Бабаева. Нижний Новгород, 1993, p. 516.
3. *Законность в Российской Федерации*. Москва: Спартак, 1998, p. 4.
4. Negru B. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons Offices, 2006, p. 480-481.
5. Avornic Gh. *Neoria generală a dreptului*. Chișinău: Cartier, 2004, p. 474.
6. Costachi Gheorghe. *Prin știință spre un stat de drept*. Volum omagial. Chișinău, 2011, p. 207.
7. Хабриева Т. *Конституция как основа законности в Российской Федерации*. Журнал Российского права, 2009, p.3.
8. Лазарев В.В. *Общая теория права и государства*. Москва: Юристъ, 1996, p. 222-223.
9. Popa V. *Drept parlamentar al Republicii Moldova: monografie*. Chișinău: ULIM, 1999, p. 171.
10. Сырых В.М. *Теория государства и права. Учебник*. Москва: Юридический Дом «Юстицинформ», 2001, p. 441.
11. Тихомиров Ю.А. *Публичное право*. Москва: Издательство Бек, 1995, p. 229-230.
12. Costachi Gh., Guceac I. *Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept*. Chișinău: F.E.P. Tipografia Centrală, 2003, p. 25.
13. Costachi Gh. *Spre o statalitate democratică și de drept*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007, p. 199.
14. Сырых В.М. *Теория государства и права. Учебник*. Москва: Юридический Дом «Юстицинформ», 2001, p. 441.
15. Лившиц Л.З. *О легитимности закона*. В кн.: «Теория права: новые идеи (выпуск четвертый)». Москва, 1995, p. 18.
16. Costachi Gh., Hlipcă P. *Organizarea și funcționarea puterii în statul de drept*. Ed. a II-a revăzută și completată. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p. 103.
17. Лившиц Л.З. *О легитимности закона*. В кн.: «Теория права: новые идеи (выпуск четвертый)». Москва, 1995, p. 18-19.
18. *Общая теория права*. Под общей редакции В.К. Бабаева. Нижний Новгород, 1993, p. 524.
19. Абдулаев М.И. *Теория государства и права*. Учебник для вузов. СПб: Питер, 2003, p. 93.
20. Хабриева Т. *Конституция как основа законности в Российской Федерации*. Журнал Российского права, 2009, p. 3.